

De kleine mantelmeeuw, een talrijke Rotterdamse broedvogel

▲ De kolonie kleine mantelmeeuwen op het zogenaamde Papegaaienbek-eiland, Maasvlakte, 2014. (Garry Bakker)

Gerard Ouweneel [vogelaar in hart en nieren; glo@wxs.nl]

Binnen de gemeentegrenzen van Rotterdam is de kleine mantelmeeuw (*Larus fuscus*) een talrijke broedvogel. Misschien wel zo talrijk dat mocht het ooit komen tot een 'Avifauna van Rotterdam' deze meeuwensoort tot de top tien gerekend kan worden. Dan dient wel te worden voldaan aan enkele mispen en maren. In de eerste plaats moet het met de soort even voorspoedig blijven gaan als in de afgelopen decennia. En de broedkolonie in Europoort moet blijven bestaan. Dat is een van de grootste vestigingen in Noordwest-Europa en geeft Rotterdam de status van meeuwenstad.

Voor de Rotterdammer is het zien van kleine mantelmeeuwen een peulenschil. Doet hij zich tegoed aan een Ladagepatatje op het Binnenwegplein of wandelt hij langs de Heemraadsingel of langs de Schie over de Aelbrechtskade, ze zijn er altijd en overal, althans 's zomers. In de winter zijn verreweg de meeste foetsie. Mooi en indrukwekkend zijn ze stellig, maar arrogant lijken ze ook: alles wat we hen niet beletten, achten ze meegenomen. De Rotterdamse stadswandelaar die openstaat voor de natuur zal zich herinneren dat nog niet lang geleden het straatbeeld het zonder kleine mantelmeeuwen moest doen. Hij zal zich afvragen wanneer die omslag plaatsvond en ook hoe de stormenderhand verlopen invasie kon gebeuren.

Tintje donkerder

De soort kwam pas vanaf 1926 mondjesmaat in Nederland broeden. We noemden die meeuwen met donkergrijze ruggen toen 'Britse' kleine mantelmeeuw. De 'Skandinaafsche' vorm heeft een bijna zwarte mantelkleur. Decennialang hebben onderzoekers zich de tanden stuk gebeten op de systematiek van grote meeuwensoorten. Inmiddels is men het er wel over eens dat de kleine mantelmeeuwen die in Nederland broeden *Larus fuscus graelsii* genoemd moeten worden, maar dat ze doorgaans een tintje donkerder op de mantel zijn dan zuivere Britten (en daardoor vaak met de naam *Larus fuscus intermedius* aangeduid worden).

De bulk van de meeuwenaanvoer was vermoedelijk wel uit het Verenigd Koninkrijk afkomstig. Hoe het ook zij, de groei in aantal verliep aanvankelijk niet snel.

Vijfendertig jaar na hun komst, rond 1970, berekende men dat de natie 610 broedparen binnen de grenzen had. Maar nog eens 35 jaar later schatte Sovon Vogelonderzoek Nederland de populatie op 92.000 broedparen. Voor 2011 kwam men uit op een bestand van 108.000 - 117.000 broedparen, waarmee ze de omvang van de nationale broedpopulatie van de kokmeeuw bijna evenaren. Opmerkelijk voor een soort die nog geen tachtig jaar geleden in dit land kwam broeden.

▲ Kleine mantelmeeuw verorbert een stadsduif; Botersloot, Rotterdam, augustus 2014. (Sanne Donders)

Opportunist

Wat veranderde er ruwweg na 1970 voor kleine mantelmeeuwen zodat zij zich massaal langs de kusten van de Noordzee vestigden? Een mogelijke oorzaak werd gezocht in het leegvissen van de Barentssee. Aannemelijker is echter de invloed die de vaststelling van de quota voor de in de Noordzee opererende vissersvloeden had. Deze maatregel heeft ertoe geleid dat vissers

de vangsten die niet zijn toegestaan overboord kieperen. De meeuwen weten dat en drommen met, onder andere, Jan van Genten massaal achter de trawlers samen. Voorts had *Larus fuscus* als opportunistische afvaleter baat bij de in West-Europa groeiende vuilnisbergen. De grote open stortplaatsen werden snel ontdekt en opgenomen in hun voedselroutes. De enorme belt achter Breda bijvoorbeeld

trok veel in Europoort gevestigde kleine mantelmeeuwen. Het traject naar en van die onuitputtelijke voedselbron liep over het oosten van de Hoeksche Waard, waardoor schrijver ze 's zomers de hele dag meestal in troepjes hoog zag overkomen, op en neer pendelend. Nadat de autoriteiten ertoe waren overgegaan de vuilnisbelten af te dekken, was het met die passage gedaan.

Voor hun voedselpatrouilles leggen ze respectabele afstanden af. Onze landgenoot Kees Camphuysen is een vermaard zeevogelspecialist. In 2013 ontving hij zijn doctorsbul voor onderzoek naar deze soort. Aan de hand van de in de grote broedkolonie in De Geul op Texel gezenderde exemplaren stelde hij vast dat vanuit deze vestiging afkomstige vogels grote delen van Noord-Holland bestrijken, ook ver de Noordzee op gaan en zelfs oversteken naar Engeland om daar hun kostje te bemachtigen. Voorts kunnen we ons afvragen of het na 1970 ruim voorhanden gekomen nieuw type broedgebied de soort in de kaart speelde: de industriegebieden in wording die aanvankelijk jaren aaneen braak lagen. In de regio Rotterdam ontstonden kolonies bij Moerdijk, in de Europoort en op de vele ten gerieve van sterns en kuststeltlopers aangelegde eilandjes in de noordelijke Delta.

Moerdijk

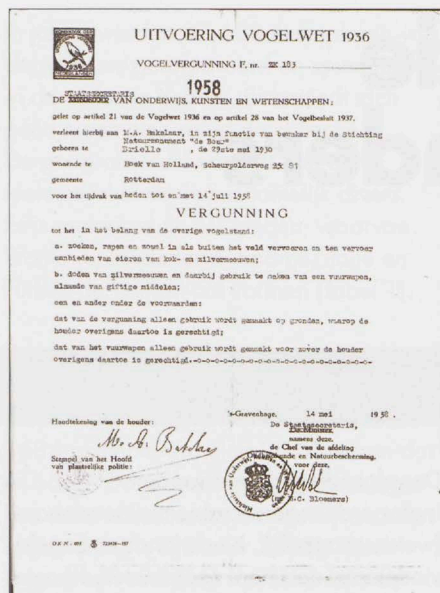
Enmaal ergens gevestigd blijkt de kleine mantelmeeuw een weerbarstige volhouder. Toen het industrieterrein Moerdijk uiteindelijk bebouwd raakte, bleven de meeuwen komen om te broeden in resthoekjes, tussen de bouwsels en op parkeerterreinen. Toen Rijkswaterstaat in het Hollandsch Diep een baggerdepot aanlegde, waren de kleine mantelmeeuwen en zilvermeeuwen er als de kippen bij. In 2012 broedden daar al 570 paren, ongetwijfeld deels afkomstig van Moerdijk waar het bestand toch langzaam terugloopt tot minder dan 1000 paren op dit moment. Vogelbeschermers in de Hoeksche Waardse bekijken de voedselvluchten van deze meeuwen over hun streek met gemengde gevoelens. Ze brengen veel onrust onder bijvoorbeeld de weidevogels in het Oude Land van Strijen, een groep soorten waarvan het aantal toch al keldert. Deed de toevoeging van rondschuimende kleine mantelmeeuwen een drempel overschrijden waardoor die grondbroeders weinig kans meer hebben hun jongen succesvol groot te brengen? Er zijn aanwijzingen.

▲ Kleine mantelmeeuwen hebben een donkergrijze mantel. Links: zilvermeeuw (NMR 9989-03329), naast drie kleine mantelmeeuwen afkomstig van de Maasvlakte, 1991-1993, met kleedkenmerken van de ondersoort *L.f. intermedius* (NMR 9989-00228 en 00227) en [rechts] een mogelijke Baltische kleine mantelmeeuw *L.f. fuscus* (NMR 9989-00106). (Kees Moeliker)

Kleine mantelmeeuwen contra zilvermeeuwen?

Grote kans dat degene die op kleine mantelmeeuwen uit is, ook zilvermeeuwen ziet. Deze meeuw heeft dezelfde maten als *Larus fuscus* en vertoont hetzelfde gedrag. In tegenstelling tot de donkere bovendelen van de kleine mantelmeeuw zijn die van de zilvermeeuw licht blauwgrijs. Beide soorten zijn opportunistische alleseters en broeden in gemengde kolonies. Onderlinge paarvorming is niet ongewoon. In tegenstelling tot de kleine mantelmeeuw broedt de zilvermeeuw van oudsher in Nederland. Als gevolg van bestrijdingsmiddelen waarbij zelfs vergiftiging niet werd geschuwd, herbergde ons land rond 1965 slechts 17.000 paren. Nadien volgde een groeispurt tot 89.000 paren medio jaren tachtig. Parallel aan de toename van de kleine mantelmeeuw nam de zilvermeeuw af, tot ruim 50.000 paren nu. Bekijken we van beide soorten de aantalscurves over de laatste decennia dan dringt de veronderstelling zich op dat zowel bij de nestplaatsselectie als bij de voedselvergarig de kleine mantelmeeuw domineert. Overigens zoeken 's winters verreweg de meeste kleine mantelmeeuwen wat zuidelijker breedten op, zodat de zilvermeeuw dan het rijk alleen heeft. Met ruim 3000 broedparen in het westelijke Rotterdamse havengebied is Rotterdam zeker ook een zilvermeeuwenstad. En op allerlei plekken in de stad zien we ze 's zomers bij elkaar. Leuk om er eens op te letten of er tussen beide soorten sprake is van een hiërarchie.

▲ Vergunning tot het verdelen van meeuwen op 'De Beer', in 1958. (Archief Gerard Ouweneel)

Europoort

Van de 42.300 paren kleine mantelmeeuwen die in 2012 in het Deltagebied broedden, herbergden de kolonies van Europoort en de Maasvlakte er 24.000. En dan nog meer cijfers, verzameld door Rijkswaterstaat: het Nederlandse Deltagebied huisvest 43% van de nationale broedpopulatie en ruwweg 15% van de gehele Noordwest-Europese bevolking, die BirdLife circa tien jaar geleden begrootte op 285.000 paren. Het gebied Maasvlakte/Europoort biedt dus onderdak aan ruim 8% van alle kleine mantelmeeuwen. De Rotterdamse autoriteiten zijn niet onverdeeld gelukkig met de populariteit van de havens bij de meeuwen; hun kolonies nemen veel ruimte in beslag, ruimte waarvoor de havenmensen graag een andere bestemming bedenken. Vogelbeschermers volgen dan ook argwanend de plannenmakerij.

Naast de geboden broedgelegenheid is voedsel de tweede belangrijke factor. Rijkswaterstaat meldt dat tijdens het broedseizoen de voornaamste foerageergebieden in een brede zone langs de Nederlandse kust liggen.

Vossen

Hoewel de kleine mantelmeeuw uitstraalt 'everything under control' te hebben, ging hij voor vossen op de loop. Toen dat zoogdier het Hollands duin annexeerde en zich onder andere te goed deed aan de (inhoud van) meeuwennesten, raakten de daar gevestigde kolonies goeddeels ontvolkt. Om te broeden weken de meeuwen uit naar industrieterreinen, daken van bedrijfsgebouwen en dakgoten van woningen in de kuststreek. Maar het kan nog gekker: in het Engelse Bristol trof de eigenaar op het dak van zijn geparkeerde auto het slordig gebouwde nest aan van een kleine mantelmeeuw. De vogel zat er rustig op te broeden. Rotterdammers u bent dus gewaarschuwd! ◀

Literatuur

Boele, A., van Bruggen, J., van Dijk, A.J., Hustings, F., Vergeer, J.W., Ballering, L. & Plate, C.L. 2013 - Broedvogels in Nederland in 2011 - Sovon-rapport 2013/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland
 Bijlsma, R.G., Hustings, F. & Camphuijsen, G.J. 2001 - Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2) - GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij
 Strucker, R.C.W., Hoekstein, M. & Wolf, P.A. 2012 - Kustbroedvogels in het Deltagebied 2012 - Rapport RWS Centrale Invoorziening BM 13 18

▲ Glasbraakbal van zilver- of kleine mantelmeeuw, Maasvlakte, 1991, NMR 9989-03265. (Kees Maeliker)

Glasscherven

Bij een bezoek op 7 mei 2014 aan het in het Haringvliet gelegen Lebret-eiland viel op dat de grond er bezaaid lag met glasscherven. Dit kunstmatige eiland werd het eind van de vorige eeuw op de Ventjagersplaat opgespoten. Het huisvest onder andere een grote kolonie zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen, waarbij de laatste veruit in de meerderheid is. Mijn metgezellen Pim Wolf en Rob Strucker wisten dat de bewuste glasscherven waren uitgebraakt door de ter plekke broedende grote meeuwen, en verwezen me naar Roland-Jan Buijs. Hij stelde vast dat de in en rond het Hollandsch Diep, Haringvliet en Krammer-Volkerak broedende meeuwen veelvuldig op een glasverwerkingsbedrijf bij Dintelmond foerageren. Ze bezoeken dan de glasbelt, waarbij ze dan enige voorkeur vertonen voor potten met pindaasresten. Het eetbare wordt dan verteerd en de scherven uitgebraakt. Er zijn exemplaren die door het glas een uitgescheurde keelzak en tong opliepen, maar doorgaans ondervinden de vogels weinig schade van hun portie glas met voedselresten. Om de meeuwen weg te houden plaatste het bedrijf netten, waar de vogels onderdoor kruipen. Een publicatie over het fenomeen is in voorbereiding.

– advertentie –

Eetlokaal

HET LACHENDE VARKEN

LOKAAL & BIOLOGISCH

We koken een wekelijks wisselend dagmenu: met groenten van het seizoen, zonder vlees of vis.

op facebook.com/lachendevarken vind je het menu.

www.lachendevarken.nl

VLINDERSTRAAT 3 3061 VJ ROTTERDAM